

”Ensin isä, nyt poika”

Eero Saarinen nousi isänsä Elielin harteilta amerikkalaisen rakennustaiteen eliittiin. Kiistellyn arkkitehdin suuruus ymmärretään nyt Suomessa ja maailmalla.

Teksti **Hannele Jäämeri**

Heinäkuussa 1956 *Time*-lehden kansikuvaan on päässyt arkkitehti. Siinä myhäilee **Eero Saarinen**, taustanaan piirustus General Motorsin teknisestä keskuksesta. Detroitiin valmistunut uudenlainen yrityskampus koostui 25 rakennuksesta, maksoi sata miljoonaa dollaria ja oli sodanjälkeisen ajan suurin rakennushanke koko maailmassa.

Viimeistään nyt Eero Saarinen tunnettiin Amerikassa muuallakin kuin ammattipiireissä. Amerikkalaiset rakastivat menestystarinoita, ja tässä oli täydet ainekset: kuuluisan isän menestyvä poika. ▶

■ Tulip-tuoli, 1956.

© PETRI KAIPIAINEN

© SUOMEN RAKENNUSTAITEEN MUSEO

■ Eliel ja Eero Saari-
nen Hviträsken pääoven
edessä 1917. Perhe puhui
keskenään ruotsia. Eero
oppi leikkiveroiltaan
ja serkuiltaan myös suo-
mea, mutta ei myöhem-
min sitä käyttänyt.

© PETRI KAIPIAINEN

Eliel loi Suomelle identiteettiä, Eero rakensi amerikkalaista unelmaa.

Isä **Eliel Saarinen** tulkitsi 1900-luvun alussa suomalaisuuden syvimpiä tunteja ja loi itsenäistyneelle Suomelle kansallisromanttisia kasvoja, Hvitträskin, Kansallismuseon, Helsingin rautatieaseman.

Puoli vuosisataa myöhemmin poika Eero rakensi amerikkalaista unelmaa, toi esiin teknologisesti kehittyneen ja rajattomia mahdollisuuksia tarjoavan yhteiskunnan ihanteita.

Eero Saarinen suunnitteli monia rakennuksia, joista on tullut amerikkalaisen identiteetin symboleja. Sellaisia kuin lännen valloituksen muistomerkki Gateway Arch Mississippin rannalla, TWA:n ja Dullesin lentokenttäterminaalit ja useat yritysten pääkonttorit.

Isä ja poika

Vanhassa valokuvassa on pieni Eero isänsä olkapäällä Kirkkonummen Hvitträskissä. Siitä oli hyvä ponnistaa. Kun Eero syntyi vuonna 1910, Eliel Saarinen oli 37-vuotias kansainväliseen maineeseen noussut arkkitehti. Äiti **Loja** oli tekstiilitaiteilija ja kuvanveistäjä.

Pari vuotta myöhemmin otetussa valokuvassa isä Eliel istuu toimistossa työpöytän ääressä, vieressä puuhastelee Eero.

Hvitträskissä elettiin erityislaatuista työn ja taiteen täyttämää elämää. Toimisto oli kodin yhteydessä, talossa vieraili lukuisia

suomalaisia ja ulkomaisia taiteilijoita sekä muita merkkihenkilöitä.

Eero oppi varhain, että työtä tehdään koko ajan, ja sitä tehdään yhdessä. Hän oppi myös, että arkkitehtuuri on kokonaisuus, johon kuuluu kaikki ympäristöstä rakennuksen ja sisustuksen yksityiskohtiin.

Hyvin varhain Eero osoitti poikkeuksellisia lahjoja sekä matematiikassa että piirtämisessä. Perhe tuki ja kannusti, kenties myös asetti odotuksia.

Viisi vuotta vanhempi sisar **Pipsan**, josta tuli muotoilija ja sisustusarkkitehti, on muistellut hieman katkerana, että ”ensin oli Eero ja sitten oli Eero ja sitten Eero”.

Hvitträskin aika ei ollut perheelle pelkkää idylliä. 1920-luvulla Suomessa rakentaminen oli vähäistä. Isomprien töiden puutteessa Eliel Saarinen piirsi kuvia seteleihin ja osakekirjoihin.

Vuonna 1922 hän osallistui Chicago Tribune Towerin -suunnittelukilpailuun. Hän teki pilvenpiirtäjän Kirkkonummella käymättä Yhdysvalloissa.

Kerrotaan, että 12-vuotias Eero piirsi viereisellä pöydällä omaa kilpailutyötään *Dagens Nyheter* -lehteen. Tehtävänä oli kirjoittaa ja kuvittaa satu. Eerolle tuli kiusaus lähteä naapurin tytön nimipäiville. ”Isä sa-neli minulle arvojen järjestyksen: kilpailut ensin, tytöt vasta sitten.”

Eero sai ensimmäisen palkinnon. Eliel sijoittui pilvenpiirtäjäkilpailussa toiseksi.

Tällä kakkossijalla oli perheen elämään käännteentekevä vaikutus. Eliel Saarisen pilvenpiirtäjä herätti ammatti-piireissä paljon huomiota, ja sitä pidettiin yleisesti voittanutta parempana. Palkintosumman turvin perhe matkusti Amerikkaan vuonna 1923.

Chicagossa Saarinen tutustui lehtimoguli **George Boothiin**, joka tarjosi hänelle suurisuuntaisen työtehtävän. Booth halusi perustaa tiluksilleen Michiganiin keskuksen, jossa olisi tyttö- ja poikakoulut sekä taide- ja tiedeakatemit asuntoloineen.

Eliel Saarinen suunnitteli vähitellen Cranbrookista ainutlaatuisen kokonaisuuden. Hän asettui sinne asumaan, perusti toimiston ja teki toisen uran Yhdysvalloissa. Samalla hän opetti ja toimi taideakatemian esimiehenä. Cranbrook herätti kiinnostusta ja keräsi lahjakkuuksia sekä opettajiksi että oppilaisiksi. Myös Eero opetti siellä myöhemmin. Saarista kävivät Cranbrookissa tervehtimässä niin **Frank Lloyd Wright** kuin **Le Corbusierkin**.

Kun aika tuli, Eliel Saarinen oli siinä asemassa, että hän saattoi kirjoittaa Yalen yliopistoon: ”My boy would like to study at Yale.” Eero toivotettiin tervetulleeksi: ”We would love to have your boy.” Siihen aikaan suuri osa valkoista, anglosaksista eliittiä kävi tätä yliopistoa, ja monet Eero Saarisen myöhemmät asiakkaat olivat Yalen poikia.

Kesät perhe vietti aluksi säännöllisesti ”kotona” Hvitträskissä. Sinne Eliel myös halusi tulla haudatuksi. On vaikea arvioida, missä vaiheessa Eeron identiteetti muuttui, mutta hänestä tuli amerikkalainen. Kansalaisuuden hän vaihtoi sotien jälkeen 1940-luvulla.

Omaksi tekijäksi

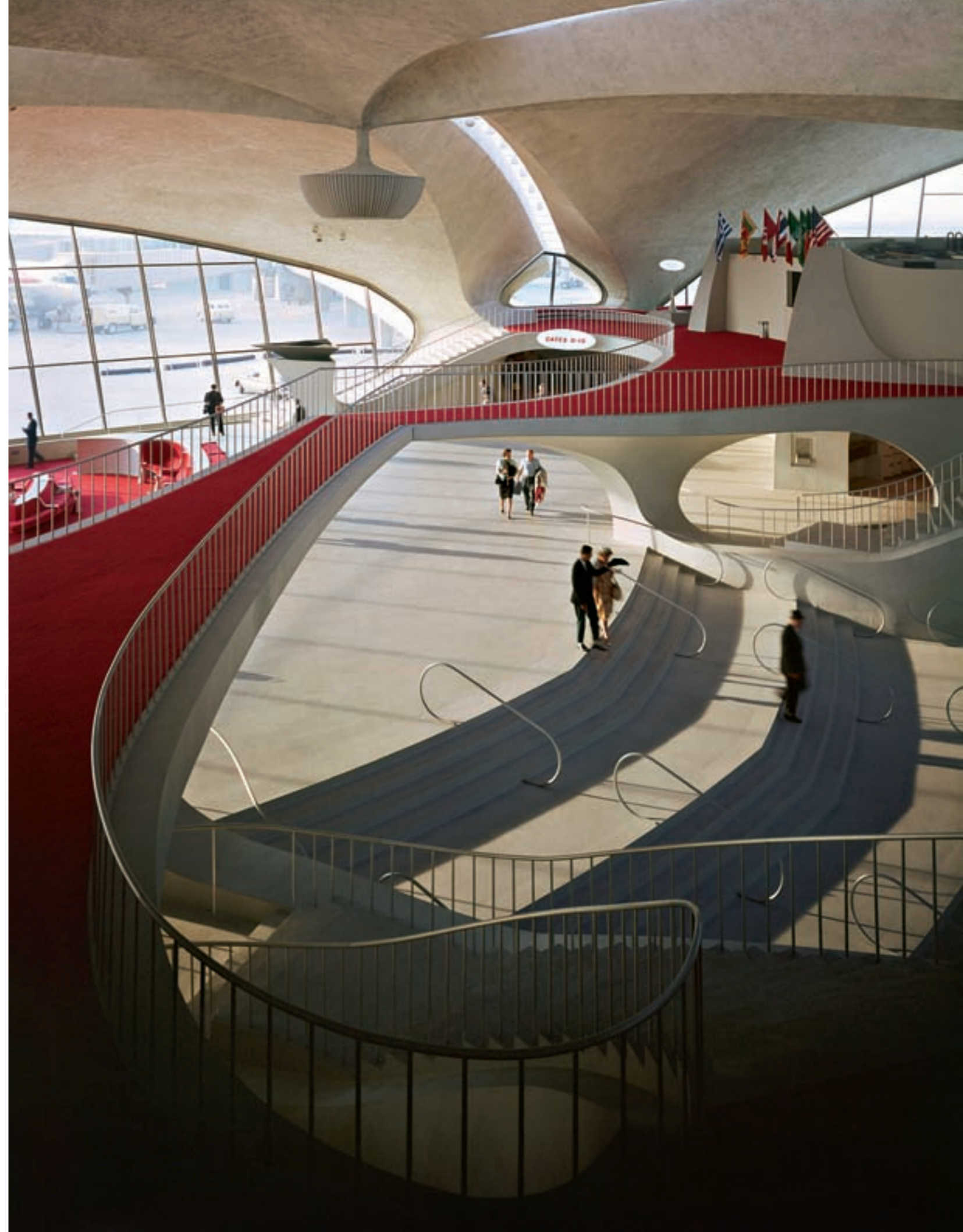
Valmistuttuaan Eero Saarinen työskenteli lyhyen aikaa myös Suomessa. Hän suunnitteli

■ Washingtonin lähellä sijaitseva Dullesin kansainvälinen lentokenttäterminaalit, 1958–62, Chantilly, Virginia, edusti uusinta lentokenttätalotieteitä. Sitä pidetään yhtenä Eero Saarisen parhaimmista rakennuksista. (Kuvat vasemmalla)

■ New Yorkin John F. Kennedyn lentokentän TWA-yhtiön terminaalirakennuksen, 1956–62, betoniin valetuissa muodoissa on lentämisen allegoriaa. Se on nykyisin Yhdysvaltain kansallisten rakennusmonumenttien luettelossa.

© EZRA STOLLER/ESTO

© ARTEGA LTD

nitteli Helsingin Ruotsalaisen teatterin lisärakennusta isänsä entisen avustajan **Jarl Ekelundin** toimistossa. Lopputulos oli ”hirveä”, sanoi Eero Saarinen itse myöhemmin. ”Kaikki virheet saman katon alla.”

Eero palasi Amerikkaan ja seurasi 16 vuoden jakso, jolloin Saariset työskentelivät yhdessä. Isän ja pojan yhteistyön olemus on kiehtonut monia tutkijoita. Miten kaksi lahjakasta eri sukupolven suunnittelijaa voi toimia yhdessä? Eikö Eero koskaan kapinoinut isäänsä vastaan?

Mutta draamaa kaipaavat joutuvat pettymän. Eliel näki selvästi, että Eero oli paitsi hänen poikansa myös hänen lahjakkain oppilaansa.

Eero taas kunnioitti isäänsä tavattomasti, eikä koskaan lakannut kiittämästä oppia, jonka oli tältä saanut. Tuntuu melkein uskomattomalta, kun erittäin kilpailuhenkisenä tunnettu Eero Saarinen sanoo, ettei hän edes haaveile tulevaisuutta isäänsä paremmaksi arkkitehdiksi, ainoastaan yhtä hyväksi.

Eläessään Eliel viime kädessä päätti suunnan. ”Minä työskentelin isäni muodon rajaamissa olosuhteissa”, Eero Saarinen on ilmaissut.

Vuonna 1950 Eliel Saarinen kuoli. Hän nukahti kotonaan poikansa suunnittelemaan *Womb*-tuoliin. Alkoi uusi aika.

Eero kanto isänsä uurnan Hviträsken hautaan, otti yhteisen toimiston haltuunsa, loi nahkansa ja alkoi suunnitella sitä, mitä itse halusi.

Se olikin varsin eri näköistä kuin kansallisromantiikasta lähtevä isänperintö.

Osa töistä seurasi modernismin pelkistettyjä ihanteita, jonka mestareista **Mies van der Rohe** oli Saarisen esikuvia. Mutta seuraavaksi hän saattoi ottaa käyttöönsä ekspressiivisen ja mielikuvituksen tyylin. ”Arkkitehtuurimme on liian nöyrää. Sen tulisi olla ylpeämpää, aggressiivisempää, pal-

Saarinen suunnitteli ensin muodon ja kehitti sitten tekniikan sen toteuttamiseen.

© PETRI KAIPIAINEN

■ **Womb-tuoli, 1947-48.**

jon rikkaampaa ja suurempaa kuin mitä nykyisin näemme”, Saarinen lausui.

Arkkitehtuurilehdissä hän oli 1950-luvun eniten julkaistu suunnittelija, jolla oli tuoteliain toimisto. Hän hallitsi tiimityöskentelyn ja mediataidot, Yalen huippuyliopiston käyneenä hänellä oli hyvät suhteet maan taloudelliseen ja poliittiseen eliittiin.

Monet olivat kateellisia, kun Eero Saarinen sai kaikki työt, totesi samaan aikaan työskennellyt maineikas arkkitehti **Philip Johnson**.

Yhtä mieltä ollaan siitä, että Eero Saarinen oli poikkeuksellisen lahjakas ja suunnattoman työteliäs. Hän teki rakettimaisen uran. Se päättyi dramaattisesti, kun Saarinen kuoli vain 51-vuotiaana vuonna 1961.

Saarisen töihin on silti aina suhtauduttu ristiriitaisesti. Asiakkaita moni-ilmeiset työt kyllä miellyttivät, mutta etenkin modernismin suuntautuneet arkkitehtuurikriitikot olivat penseitä. Paheksuttiin muun muassa sitä, että Saarinen ei ollut tarpeeksi sosiaalisesti ajatteleva, että hän käytti muotoa ulko kohtaisesti tehokeinona ja loi uuden tyylin jokaiseen rakennukseensa.

Totta onkin, että ei General Motorsin suoravivaisia laatikoita voi heti kuvitella saman

suunnittelijan tekemäksi kuin kaarien sinfoniasta syntyvää TWA:n lentoasemaa.

Oleellinen ja yleisölle tuttu osa Eero Saarisen tuotantoa ovat huonekalut, joita hän alkoi suunnitella jo 20-vuotiaana. Yhdessä Cranbrookissa opiskelleen **Charles Eamesin** kanssa he voittivat MoMA:n järjestämän orgaanisten huonekalujen kilpailun vuonna 1940.

Saarisen tuoleissa vaneri ja muovi saivat uusia muotoja ja niistä tehtiin mahdollottomalta tuntuvia teknisiä toteutuksia. Huonekalujen suosio on jatkunut katkeamattomana ja monet mallit ovat yhä tuotannossa. Womb Chair on yksi kestoosusikeista. ”Se antaa istujalle edullisen taustan, etenkin naispuoliselle”, kommentoi Saarinen itse. Kaikkein tunnetuin lienee kuitenkin yksijalkainen, muovista valettu *Tulip Chair*.

Yötä päivää

Eero Saarinen oli tunnettu työnarkomaani. Hänen toimistonsa oli 1950-luvulla paikka, jossa tapahtui kiinnostavia asioita, ja sinne oli paljon pyrkijöitä. Joku muistaa saaneensa kehotuksen tulla työhaastatteluun kello neljä aamuyöllä.

”Niin kai se on, että arkkitehtuuri on ol-

■ **St. Louisiin Missouriin nousi lännen valloituksen muistomerkiksi 192-metrinen kaari, Jefferson National Expansion Memorial, 1947-68. Kun sähkö ”Saarisen” kilpailuvoitosta tuli toimistoon nostettiin maljat – Elielille. Seuraavana päivänä juotiin uudestaan Eerolle. Molemmat olivat osallistuneet, ja poika voittikin isän. Kaari oli Eero Saarisen oma lempityö, sitäkin hän ei nähnyt valmiina.**

■ **Eero Saarinen kansikuvapoikana Yhdysvalloissa ja Suomessa. Time heinäkuussa 1956, taustalla General Motorsin tekninen keskus. Suomen Kuvalehti elokuussa 1958. Saarinen vierailee Aallon Villa Maireassa.**

© PETRI KAIPIAINEN

Elielin kuoltua Eero kilpaili näkymättömän isän kanssa.

lut ensimmäinen rakkauteni”, Eero Saarinen totesi vuonna 1957 lisäten, että se on voinut olla hänen perheelleen vaikeaa.

Saarisen ensimmäinen vaimo oli kuvanveistäjä **Lilian Swan**. He tutustuivat, kun Lilian tuli Cranbrookiin opiskelemaan. Heidän kaksi lastaan, elokuvaohjaaja **Eric Saarinen** ja maisemasuunnittelija **Susan Saarinen** elävät Yhdysvalloissa.

Vuonna 1954 Eero avioitui uudestaan, nyt *New York Timesin* taidearvostelija **Aline Loucheimin** kanssa. Heillä on yhteinen poika **Eames**.

Rakkaus syytyi, kun Aline haastatteli Eeroa. Hän kirjoitti arkkitehdin luomisprosessia ja elämäntilannetta ymmärtävän ja ihailevan artikkelin otsikolla *Ensin isä, nyt poika*.

Hän ymmärsi, miksi jokainen kilpailu on Eerolle niin haastava asia. Elielin kuoltua tämä joutui kilpailemaan itse asettamiensa tavoitteiden kanssa, joiden taustalla hämmäntävä kuva kuuluisasta isästä.

Aline Saarinen oli kannustava ja kunnianhimoinen. Hän otti hoitaakseen toimiston julkisuuskuva ja mediasuhteet, kirjoitti puheita ja preppasi myös Eeroa

tämän esiintymisiin. Sillä Eero Saarisen erityinen ominaisuus oli rauhallinen käytös ja puheen hitaus, jota selitettiin hänen suomalaisuudellaan.

Tästä piirteestä on lukuisia tarinoita ja kaskuja. Niissä ihmiset nukahtelevat kesken hänen esityksiensä ja herätessään huomaavat, että hänellä on edelleen lause kesken. Tai neuvottelijat kokouksessa pyytävät, että voisitteko herra Saarinen puhua vähän nopeammin, meidän lentokoneemme lähtee. Tähän Saarinen tietävästi vastasi, että voin kyllä puhua nopeammin, mutta silloin sanon vähemmän.

Artistisen suurpiirteinen

Eeron kuoltua Aline luovutti arkistoon päiväkirjoja ja muun muassa miehensä kirjeenvaihdon terapeutinsa kanssa. Terapiassa käyminen oli muodissa 1950-luvun älykköpiireissä Yhdysvalloissa.

Eero Saarinen tunnustaa kirjeissä, että vaimojen yhteiskunnallinen asema on ollut hänelle merkityksellinen. Lilianin iso-isä perusti muun muassa Metropolitanin museon ja perheellä oli suhteet **Rockefel-**

lereihin. Myös Aline oli merkittävästä suvusta, kulttuurihenkilö ja monella tavalla täydellinen pari Eerolle.

Suomen Kuvalehti oli paikalla, kun Eero Saarinen toi perheensä Suomeen vuonna 1957.

Eila **Jokelan** kuvauksessa Saarinen kävelee elävänä eteemme: *Mieluummin lyhyehkö kuin keskikokoinen on tämä tanakka, harteikas mies, jonka vaaleat hiukset ovat harventumassa ja harmaantumassa. Vaaleus ja tarttuva hymy sekä verkkaiset, jopa hajamieliset liikkeet hallitsevat hänen olemustaan.*

Suussa on melkein aina piippu, Jokela kuvaa, ja puhuessaan hän koko ajan piirtää.

Verrattuna isä Saarisen huoliteltuun eleganssiin poika on artistisen suurpiirteinen.

Eila Jokela kuvaa Eeron taustaa ja uraa ja antaa tämän kehua isäänsä Elieliä. ”Hän se perehdytti minut katsomaan kauas oman aikani ylitse – arkkitehdin täytyy olla rohkeiden tulevaisuuden näkyjen mies.”

Jokela tekee myös suorasukaisia kysymyksiä: puhutteko aina näin hitaasti?

”Totta kai, olenhan suomalainen”, Saarinen vastaa ja kertoo uskotelleensa vaimolleen, että kaikki suomalaiset puhuvat näin.

Vuonna 1958 Eero Saarinen oli taas Suomessa ja Suomen Kuvalehden kannessa modernin kameransa kanssa.

Saarinen tunsi hyvin suomalaisia arkkitehteja, kuten **Viljo Rewellin** ja **Aarne Ervin**. **Alvar Aalto**a hän ihaili ja laski tämän neljän elävän arkkitehtin joukkoon. Muut olivat Frank Lloyd Wright, Le Corbusier ja Mies van der Rohe.

Työt jatkuvat

Elokuussa 1961 Saarinen hakeutui päänsärkyjen, muistikatkosten ja väsymyksen vuoksi lääkärille. Hänellä todettiin pahanlaatuisen aivokasvain, eikä ennuste ollut hyvä.

Kaksi viikkoa myöhemmin hänet päätettiin leikata. Kerrotaan, että edellisenä iltana Eero ja Aline joivat pullon parasta punaviiniä, samaa, jota tarjottiin **Elisabeth II:n** kruunajaisissa. Eero menehtyi leikkaukseen.

Eero Saarisen yhtiökumppani **Kevin Roche** sai kesken kokouksen tiedon Eeron kuolemasta. ”Palasin jatkamaan kokousta”, Roche on kertonut myöhemmin. Kymmenen Saarisen keskeistä projektia olivat kesken. Toimiston luottohenkilöt ja Aline Saarinen hoitivat ne kaikki loppuun. Se vii vuosia, mutta yhtään työtä ei menetetty. **SK**

■ **Perheen kanssa Hvitträskissä.** ”Täytyyhän lapsille näyttää vanhat leikkipaiikat.” Etualalla Saarisen lapset Susan ja Eric. Taaempänä toinen vaimo Aline Saarinen ja tämän poika Hal Loucheim.

© SKOY